

”Svenskesuppe” og andre krigsminner

Hvordan det var å gå på skole i Oslo-området under okkupasjonen 1940-45

Vi som gikk på folkeskolen (1.- 7. klasse), som det het den gang før og under den Tyske okkupasjonen, har mange uvanlige minner om denne betydningsfulle periode av våre liv.

Det er minner om flyalarm, mørklegging, nå og da portforbud, reiseforbud, rekvirering av bolig og hjem, tvangsflytting, rasjonering og svartebørs, matmangel, ja mangel på alt – og iskalde vintre for å nevne noe.

Mange har vonde minner, minner om fedre, brødre og nære slektninger som ble utsatt for represalier, fengsling, tortur og i verste fall henrettelse. Mange ble sendt til konsentrasjonsleire i Norge eller Tyskland/Polen.

Men det er også gode minner. Samhold og hjelpsomhet, nestekjærlighet, gleden over å få et egg å spise helt alene, eller nye votter til jul. Én gang kom far hjem med 100 gram sukker i en pose og ga den til meg med disse ordene: ”Vær så god gutten min, dette er til deg!” Sukkeret ble helt over i en kopp og med en teskje ble alt spist opp i løpet av ti minutter. Hvor det smakte herlig!

Blant de gode minner står ”svenskesuppen” og ”svenskepakken” i en særstilling. Men først litt om skolegangen under okkupasjonen.

Jeg var 8 ½ år og gikk i 2. klasse da Nazityskland okkuperte Norge i april 1940. Min skole, Vinderen, ble umiddelbart okkupert av tyske Wehrmacht til bruk som kaserne for soldatene, så det ble lite eller ingen skolegang resten av skoleåret.

Da skolen skulle starte igjen om høsten, ble elevene splittet og fordelt til andre skoler som ennå ikke var beslaglagt, til forsamlingshus, kirkekjellere og andre mer eller mindre egnede lokaler. Selv ble jeg sammen med tre av mine klassekamerater overflyttet permanent til den nærliggende Smestad skole, som bare var delvis beslaglagt av okkupasjonsmakten. På denne skolen fikk vi gå i to år, 3. og 4. klasse. Vinteren 1942 var bikkjekald og vi hadde en hel måneds brenselserie, mens to, tre uker var vanlig de øvrige krigsårene. Alt brensel, kull, koks, elektrisitet og ved, var mangelvare og strengt rasjonert. I lange kuldeperioder sto derfor skolene uoppvarmet og avstengt for å spare brensel. Elevene måtte være hjemme. Slike perioder ble kalt brenselserie. Sommeren 1942 ble hele skolen beslaglagt.

Det påfølgende skoleår, 5. klasse, ble det mest turbulente av alle. Ikke bare skolen, men også de enkelte klassetrinn ble splittet helt opp og fordelt over alt der det var muligheter for undervisning.

Dette skoleåret, 1942-43, hadde jeg undervisning på minst seks forskjellige steder. I noen uker av gangen på andre skoler der det kunne være ledig klasserom, i rekvirerte privatboliger eller hjemme privat og ellers der det fantes plass. I noen måneder gikk mitt klassetrinn på Ullern gymnas.

I 6. klasse fikk hele min klasse gå samlet på den fjerntliggende Tåsen skole, og måtte derfor ha egen tunnelbanevogn til å frakte oss skoleukens seks dager fra Smestad st. til Majorstuen st. og videre til Tåsen st., og motsatt vei hjemover.

I 7. og siste klasse på folkeskolen hadde mitt klassetrinn, én gutte- og én pikeklasse og bare disse to, undervisning i Astrofysisk Institutt på Universitetet i Oslo – Blindern, fordi nazistene hadde blokkert og stengt universitetet for studentene som gikk der. Engelskundervisning var forbudt. Vi skulle lære tysk, og til lærer hadde vi en nazist som til tider møtte opp til

undervisningen i hirduniform samt pistol i beltehylster. Vi ble også vitne til at en beryktet norsk nazist, sjef for statspolitiet, generalmajor Karl A. Marthinsen, ble likvidert. Min klasse var ute og lekte i det første eller andre friminutt. Tre lasaroner ble observert under taket på torvskuret nærmest Blindernveien, like ved der vi oppholdt oss. På vei inn til ny time, så vi Marthinsens Mercedes komme kjørende som vanlig fra hans hus øverst i Blindernbakken på vei til sentrum. Vi stanset opp for å se på bilen, da de tre lasaronene plutselig dukket frem og fyrte av et par stengunsalver. Marthinsen ble drept momentant, sjåføren slapp nærmest uskadd fra det. Deretter løp de tre i fullt firsprang hver sin vei nedover Tørtberg. Det var tre karer fra hjemmefronten som på denne måten tok livet av politisjefen. I ettertid ble 12 uskyldige nordmenn henrettet som represalie. Det var en gruffull hevn.

På slutten av dette skoleåret, den 8. mai 1945, kom frigjøringen. Men det er en annen historie.

Hvor kommer så ”svenskesuppen” inn i all denne elendighet hva angår skolegang? Suppen, eller rettere råvarene kom som en gave fra Sverige. Den ble tilberedt daglig på et stort felleskjøkken (Christiania Dampkjøkken?) og transportert til den enkelte skole i store spann. På skolen ble suppen så delt ut til sultne barn seks dager i uken. Fire dager fikk vi havresuppe, og to dager fikk vi kjøttsuppe. Hva spiste vi så av? Det mest vanlige var en brukt hermetikkboks som hadde inneholdt seikaker. Boksen var nemlig laget av aluminium, ca. 14 cm i diameter, ca. 8 cm høy og med riflet bunn omtrant som et gammeldags vaskebrett. Lydnivået var høyt når 25 elever skrapte ut de siste rester av suppen med stålskje mot bunnen. En gang fikk en klassekamerat en kjøttbit på størrelse med en gutts knyttneve i suppen. Den ble pakket inn i kladdepapir og omsorgsfullt båret hjem, der den så utgjorde familiens påfølgende søndagsmiddag. Etter endt måltid på skolen, ble suppeboksene skyllet og hengt utenpå ranselen i en snor gjennom et hull i boksens øvre kant.

I de to årene vi gikk regelmessig på en ordentlig skole, 4. klasse og 6. klasse, fikk vi servert svenskesuppe på denne måten. Resten av skoletiden var det et ufullstendig og mangelfullt distribusjonssystem som gjorde det umulig å nå frem med suppespannene til de mange merkelige stedene der en viss skolegang fant sted.

”Svenskepakkene” som ble utdelt til jul hvert år, og så vidt jeg husker også ved skoleslutt i juni måned, nådde frem til alle skolebarna gjennom mesteparten av okkupasjonen. Hva inneholdt så disse forjettede pakker? De var i brun papp, på størrelse som en skoese, og innholdt matvarer som hermetikk og pålegg samt et lite utvalg nødvendighetsartikler, ting som ikke var å oppdrive i det okkuperte Norge. Blant hermetikkbokser med sardiner og skinke, tannbørste og såpe, var det en stor pappbox med mjuk gräddkola som het ”Snöhetta” eller ”Fjällbrynt”. Å, vad fröjd! En klassekamerat av meg ved navn Bjørn, påstår i sine erindringer at han ved å bruke pekefingeren, greide å spise opp alt det søte pålegget før turen med skolevognen på tunnelbanen hadde tilbakelagt halve hjemturen. Selv husker jeg min store glede ved å finne en kam i min pakke mens andre ”bare” fikk skolisser. Det å eie en riktig kam den gangen, var noe stort!

Den 21. mai 2009 besøkte jeg Mälsåkers slott i en helt spesiell anledning. Her fikk de norske politistyrkene i Sverige sin utdannelse og trening på slutten av okkupasjonen. Mälsåkers slott ble kjøpt av regjeringen i London gjennom den norske legasjon i Stockholm, og det var her jeg ble påminnet om ”svenskesuppen” og ”svenskepakken” vi fikk under krigen. Og har jeg ikke fått sagt det før, så sier jeg det nå, 65 år etterpå: **Tusen takk til vårt broderfolk og nordmenn i Sverige for suppe og pakker! Det kom godt med i en vanskelig tid.**

Knut Claudi Fjerdingsstad